

GENETOVSKÝ POKUS

Obřadné gesto vzepnutých paží v kuchyňských rukavicích na mytí nádobí, jímž se otevírá expoziční rituál Genetových *Služek*, ruší – v podobě výrazného slohového i významového předznamenání – navyklá estetická klišé konvenční divadelní hry. Magická proměna triviální rekvizity v relikvii uvádí do genetovsky invertovaného světa hodnot; zároveň se vyjevuje slohová zakotvenost díla v tradici francouzské klasicistní tragédie – citované pohybové gesto Solange je gestem Faidřiným, stejně tak jako orální vzos extatického dialogu, jenž chce být spíše obrazivým vzýváním než účelovým sdělením, ukazuje zpět k racinovskému zpěvu. Jakkoli se tato spojitost extrémní, šokující a ovšem nezaměnitelně moderní dramatiky Genetovy s klasicistní poetikou francouzskou může zdát okrajová, nabývá svého významu v souvislosti s naší první genetovskou inscenací. Vymětalova režie *Služek* v pražském Komorním divadle, v rámci zvoleného přístupu kultivovaná a intuitivně citlivá v řadě detailů (ozvláštnění rekvizity, dramatické aranžmá, přesné rytmické členění některých pasáží), podrobuje nicméně řád básně – proud situačních a dialogických obrazů – řádu psychologického popisu či psychoanalytického „rozkrytí“. Tato tajemství zbavená, nepřislušně „realistická“ věrojatnost, s níž jsou Solange Jaroslavy Adamové a Claire Aglaii Morávkové vytvářeny nikoli jako velké zástupné metafory, průměty našich vlastních bezmocných vzpour a snových pomst, ale jako „skutečné“ sociální bytosti, zaměňuje vzosné orální gesto věcnou a podrobnou hereckou „informací“, nahrazuje znak pouhým pojmenováním, obecné nebezpečně vychýlí k příliš jedinečnému a konkrétnímu, část vydává bezděčně za celek. Vymětalův výklad textu, střídající vnitřní dramatické akcenty s nepatřičně lacinou a slohově nečistou ilustrativností (matoucí expozi-

„tajuplná“ členění zvuková a světelná), je poplacen konvencí českého psychologismu dramatického i interpretačního, jemuž je znakovost a umělost francouzské dramatické struktury velmi vzdálena: vyčítat režisérovi, že naráz nepřeklenul tuto hlubokou slohovou rozdílnost dvou tradic a kultur na předloze mimořádně obtížné, bylo by stejně nespravedlivé jako pošetilé – řada obdobných divadelních pokusů i výsledků na přístupnějších textech téže oblasti ostatně začíná klást otázku, je-li taková integrace vůbec kdy u nás zcela uskutečnitelná, a nebude-li mít vždy jen povahu šťastných výjimek a mimořádných inscenačních objevů.

Nejriskantněji se tento příliš „zčešťující“, tedy detailizující a de-poetizující postup projevil v posunu klíčové postavy Milostivé paní (přesný, obrazivý překlad Jana Tomka vybízí k sakrálnímu chápání adjektiva) z hyperbolizovaného metaforického obrazu člověka ve stavu nezasloužené – protože ničím nezdůvodnitelné – milosti do bezmála fraškovité karikatury konvenční milostpaní, jak ji s tlustokresebností až zarážející hraje Nina Jiránková. Zde se zmíněné již domácí konvence nazírací spojily s vnitrosouborovou hereckou machou, aby v povědomí diváka vzbudily pocit distance od „pseudoproblémů“, jež se ho zdánlivě vůbec netýkají.

Přesto je nejvlastnější smysl té metafyzické morality hluboce lidský, neboť klade zoufalé, nezodpověditelné, věčné otázky po úhelných záhadách jednotlivcova osudu, a bezmocně i vzpurně protestuje proti determinovanosti a nahodilosti člověka údělu: žádný společenský řád zajisté nezmění fakt, že budeme trpět nepřítomností krásy, zdraví, lásky v našem životě, a že se těchto hodnot – a dalších ad libitum – dostane zcela nezaslouženě, „z boží milosti“, vyvoleným bližním. Odmítneme-li obsedantní absolutizaci těchto skutečností v Genetově dramatice i nedialektickou strnulou jednosměrností jeho dělení na zavržené a vyvolené (jsme totiž zajisté střídavě obojím v jedné osobě), neznamená to ještě, že platnost autorova svědectví vyvrátíme.

Vymětalovo představení podstatu dvacet let starého Genetova „psychodramatu“ spíš jen podhalilo, než celistvě a účinně vyjevilo, ale i kdyby dosáhlo zázraku dokonalosti, obracelo by se tam na tomto

jevišti vlastně do prázdna: artaudovsky kruté a výlučné dílo musí se už svou estetickou náročností mítet s mentalitou běžného, spíše konzervativního publika, jež jím snad nebude ani pohoršeno.

1967